JOHNNIE WALKER

CONNIE PALMEN
JOHNNIE WALKER

2026 Prometheus Amsterdam

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Aan hen die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, wordt verzocht contact op te nemen met Uitgeverij Prometheus, Herengracht 48, 1015 BN Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2026 Connie Palmen
Omslagontwerp Roald Triebels
Omslagbeeld Christian Kurz
Foto auteur Anton Corbijn
Zetwerk Mat-Zet bv, Weesp
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 6236 8

We shall not cease from exploration
And the end of all our exploring
Will be to arrive where we started
And know the place for the first time.

T.S. Eliot

We woonden samen in een huis, we waren een familie. We beleefden jaren van lichtheid en van zwaarte, van vreugde en van droefenis, van wijsheid en van waanzin. Wat ons sterk maakte was niet te onderscheiden van wat ons verzwakte. We raakten pas verscheurd toen we het huis verlieten en de vanzelfsprekendheid kwijtraakten waarmee wij bij elkaar hadden gehoord, wij nog met elke zin het gemoed van de anderen beroerden. Toen we voor het eerst leefden zonder de directe nabijheid van de mensen van wie wij meer hielden dan van wie ook in de hele wereld, overviel ons een losbandige eenzaamheid. Eenmaal de persoonlijke eigenaars van de ruimte en de tijd was datgene wat ons bijeen had gehouden overgeleverd aan onze verbeelding. In de loop van de jaren vormde zich bij ieder van ons een spinsel rond de betekenis van de familie, dradige verhaallijnen die zich vasthechtten aan onze belevenissen uit het verleden en aan die in het nu. Ik geloof dat we alle vier probeerden te verklaren waarom we zo anders en toch hetzelfde waren, waarom we elke dag aan elkaar dachten

en het toch moeilijk vonden om samen te zijn. Wel herinner ik me, in de periode dat wij kort na elkaar het huis verlieten en in verschillende steden in het land gingen studeren, het angstige voorgevoel te hebben dat we onvoldoende waren toegerust voor het leven, we te teerhartig waren, te bang, te naïef, we het liefst wegliepen omdat we niet voor onszelf konden opkomen. Ik moet eerlijk zeggen dat ik van mezelf meende me beter te kunnen verweren dan de jongens, omdat ik al vroeg buitenshuis een verzwegen leven leidde waarin ik had geleerd me aan te passen en een rol te spelen. Niet dat ik zo sterk was, of zo zelfverzekerd, maar het lukte me goed te doen alsof. Het beschermende pantser van een afwisselend dramatische en clowneske theatraliteit kon ik de jongens niet aanreiken, ze waren juist op dit punt volkomen anders dan ik. Mijn verkozen onechtheid stond diametraal tegenover hun fatale oprechtheid. Het onvermogen van de mannen in onze familie om te spelen en te liegen riep nu eens ergernis, dan weer ontzag in me op, maar het was vooral de bron van mijn grootste angsten. Ik vreesde dat ze het zonder de bescherming van een masker niet zouden redden. Als ik me hun onvermogen voor de geest haalde, me voorstelde welke problemen hun onverhoedse eerlijkheid kon opleveren, hoeveel

verdriet die zou veroorzaken in hun levens, trokken de spieren rondom mijn hart zich samen en kreeg ik het benauwd van deernis en zorg. Naarmate we ouder werden namen mijn gevoelens van compassie groteske vormen aan. Ze smoorden me steeds vaker op momenten dat ik er niet op was bedacht, tijdens een les of als een zin in een boek een koord om mijn nek sloeg en op mijn strottenhoofd drukte. Het leven leek me te moeilijk voor mijn ouders, mijn broers, eigenlijk voor alle mensen op aarde, behalve voor mijzelf. Ik heb later in mijn leven Schopenhauer, Nietzsche en een psychiater nodig gehad om meer inzicht te krijgen in de dubbelzinnigheid van het medelijden, maar zolang ik nog thuis woonde was het de schaduwzijde van het idee sterker te zijn dan de anderen, de enige die gezegend was met de kracht van onze helden, Ivanhoe, Superman en Johnny Weissmuller.

Niks 'You Tarzan, me Jane'.

Me Tarzan.

Ik ben de enige dochter, het kind van wie ze zeiden er geen omkijken naar te hebben. Zoiets organiseer je. Bewust of onbewust zorg je in je familie ervoor hoe je wordt gezien, welke eigenschappen jou worden toegedicht, of je wordt geliefd of gevreesd. Ik vind het een goede zaak

als iemand zich in de loop van zijn leven inspant om te ontdekken waarom hij zich gedraagt zoals hij zich gedraagt, waar dat begon, welk voordeel het opleverde lief, chagrijnig, onderdanig of rebels te zijn. Je merkt het direct aan iemand of hij ooit de moeite nam zijn persoonlijke geschiedenis te bestuderen, zijn houding tegenover anderen te analyseren, te onderzoeken wat hem vormde en misvormde. Het heeft me lang verbaasd dat er ook mensen bestaan die liever de slaaf zijn van hun tekortkomingen dan de menner van hun talenten. Pas toen ik doorhad dat je boven alles het slachtofferschap kunt verkiezen, kreeg ik iets meer begrip voor een aantal personen die tot dan toe voor mij een raadsel waren.

Door een combinatie van levenslust, intelligentie, nervositeit en weerloosheid – en omdat onze moeder panisch vermeed een van ons voor te trekken – waren we nauwer met elkaar verbonden dan kinderen in andere gezinnen, continu bezorgd of iedereen overeind bleef onder het gewicht van de liefdesoffers van onze ouders. We controleerden elkaars kracht, duwden de angsten en ergernissen weg die de zwakheden van de anderen bij ons opriepen en waren zo op elkaar gericht dat het ons uitputte, we de behoefte

voelden ons binnenshuis terug te trekken, ons los te maken uit het pulserende geheel dat wij vormden, een kloppend orgaan van nauwelijks te onderscheiden personen. We sloten ons af door te lezen, midden op de dag in slaap te vallen, ons op te sluiten in onze kamers.

Dochters liegen beter over hun geluk dan zonen. Elke ochtend kwam ik stralend naar beneden, verliet stralend het huis, kwam stralend terug, ging stralend naar bed. Ongrijpbaar zijn leverde me de vrijheid op die ik nodig had om het leven te leiden waarnaar ik verlangde, een dat volstrekt ongeschikt was voor meisjes.

In de chique lunchroom waar onze moeder me mee naartoe nam als we naar de stad gingen om iets te kopen of er even uit te zijn, aten we altijd een taartje dat we aanwezen op een schaal met een uitgebreid assortiment die de ober ons voorhield. We zaten tegenover elkaar maar ik durfde haar niet aan te kijken, bang dat we in de lach zouden schieten. De ober was een kleine, magere man met scherpe gelaatstrekken, gekleed in een zwart pak, hagelwit hemd, vlinderdas. Hij liep rond met driftige passen, boog zich net genoeg voorover naar de lage salontafels in het midden van de zaak om de bestelling te kunnen opnemen en benaderde de veelal deftige, vrouwelijke klandizie met een mengeling van onderdanigheid, arrogantie en geringschatting die me amuseerde en afstootte.

Ik vermoed dat mijn fascinatie voor vazallen met hem is begonnen. In de loop van mijn leven ontmoette ik de slippendragers en paladijnen van mannen en vrouwen met aanzien, sloeg de discipelen van meesters gade, observeerde de tassendragers, adjudanten en assis-

tenten, de conciërges, dienstbodes en secretaresses, beducht voor hun grenzeloze toewijding, liefdevol masochisme, onderhuidse agressie en de vaak vreemdsoortige macht over hun broodheer. Ik begrijp waarom Daphne du Maurier in *Rebecca* van de huishoudster een van de angstaanjagendste personages uit de Engelse literatuur maakte, waarom fans hun idool vermoorden, welke vrouwen aan münchhausen by proxy lijden.

'Hopelijk heeft hij geen kinderen,' fluisterde onze moeder steevast als we de deur van de lunchroom achter ons dichttrokken. Waarschijnlijk herkende ze in de ober de giftige lijdzaamheid waarmee iedereen die voor anderen zorgt ze met vlagen haat, een paar seconden maar, bij het neerzetten van een kop koffie voor iemand die niet opkijkt.

Dat ik het kind was om wie niemand zich hoefde te bekommeren, betekende niet dat ik me kon onttrekken aan de allesoverheersende aandacht van onze moeder. Zodra wij ons in haar blikveld bevonden, speurde ze gespannen onze gelaatsuitdrukking en lichaamshouding af, raakte over haar toeren door een achteloos opgetrokken wenkbrauw, neerhangende mondhoek, gefronst voorhoofd, kromme rug, hoge schouders. Onze vermoeidheid, humeurigheid, verveling of onderlinge ruzies brachten haar op de rand van een zenuwinstorting, en dat wij de oorzaak waren van deze nervositeit maakte haar boos en angstig, we hadden haar het gevoel gegeven te falen als liefhebbende ouder. Ze draaide om ons heen, vroeg of we honger of dorst hadden, zin in iets lekkers, zoet of hartig, ijs of chips, ze had heerlijke wafels gebakken, er stond nog wat soep van gisteren in de ijskast.

We mochten alles behalve ongelukkig zijn. Ik denk dat ze oprecht meende dat er geen reden te bedenken viel waarom wij konden treuren, omdat ons dankzij haar mateloze liefde het ongeluk

werd bespaard dat haar als kind trof: het oudste meisje te zijn in een groot gezin. Ze was van jongs af aan beroofd van het recht als dochter en zus deel uit te maken van de familie, werd vanaf haar twaalfde zonder scrupules ingezet als poetsvrouw, kindermeisje, kok, naaister, landarbeider, machteloos overgeleverd aan de barse drilzucht van een kregelige, permanent zwangere moeder, zonder tegen deze tirannie beschut te worden door haar goedmoedige vader en de fortuinlijkere broers en zussen, die wegkeken als zij werd gekleineerd en gekoeioneerd.

'Ik was niets waard.'

Ze is een leven lang bedroefd en verontwaardigd geweest over de vanzelfsprekendheid waarmee haar deze plaats in het gezin was toegewezen. Mijn broers en ik luisterden gebogen over onze boeken geduldig naar de anekdote die elke keer begon met de verzuchting dat ze als jong meisje net als wij niets liever deed dan lezen en leren. Wij begrepen intuïtief dat het eindeloos herhalen van de daaropvolgende scène voor haar een manier was zich te verzoenen met het dramatische sleutelmoment in haar leven, de dag waarop met een enkele zin haar kansen op een goed leven verkeken waren.

In het laatste schooljaar, vlak voordat de vakantie begon, klopte op een zondagochtend na

de mis het hoofd van de lagere school aan. Dat haar ouders onder de indruk waren van het bezoek van een notabele en dat deze notabele in zijn zondagse kleren hen speciaal voor een van hun kinderen bezocht, veranderde niets aan hoe op die dag over haar lot werd beslist. De hoofdmeester was snel ter zake gekomen en had haar ouders gevraagd, nee gesmeekt, hun oudste dochter, net als hun eerstgeboren zoon, te laten doorstuderen, dat ze een uitzonderlijk goed verstand had, hij nooit eerder een kind in de klas had dat zo gemakkelijk leerde en er zo van hield, ze het ver kon schoppen, tot lerares of zelfs tot dokter. Nadat hij was uitgesproken had haar vader beleefd maar vastberaden het woord genomen.

'Meester,' had hij gezegd, 'wij tellen de dagen af tot zij van de schoolbanken komt en thuis aan het werk gezet kan worden.'

Behalve een van de noodlottigste momenten in haar jeugd moet de herinnering aan de inzet van het schoolhoofd een weldadige nagedachtenis zijn geweest, ten minste iemand die haar had opgemerkt, haar talent zag, voor haar in de bres sprong. De slotscène van de anekdote was gereserveerd voor de reactie van haar zes zussen als ze in de loop van haar leven tijdens een familiebijeenkomst wel eens opmerkte dat zij,

net als een aantal van hen, ook liever naar de kostschool was gestuurd om te studeren in plaats van te moeten werken in een huishouden met tien kinderen. Onze moeder deed dan voor hoe de zussen schouderophalend zeiden dat het in die tijd nu eenmaal het lot was van de oudste dochter.

Ik denk dat ze het lot beter had verdragen als het onvrijwillige offer van haar jeugd beloond was met de liefde van haar moeder, maar daar stak de geest van de slaaf een stokje voor. Haar moeder, onze grootmoeder, was de dienstmaagd in het gezin van de man met wie ze zou trouwen, de zwakke, ziekelijke zoon, al achter in de dertig en nog ongehuwd, een voorname, intelligente weifelaar die een nijvere, daadkrachtige vrouw naast zich nodig had om een boerenbedrijf met vee en landerijen te kunnen beheren. Zo iemand als de dienstmaagd, beneden zijn stand, maar een schrandere keuze. Inderdaad ontpopte zijn vrouw zich als een volleerde despoot, een ambitieuze matrone die hem elf kinderen schonk en rigoureus heerste over huis, have en gezin.

Het is de wrange wet van de ooit serviele onderdaan die later in zijn leven een machtige positie in de maatschappij verwerft, dat hij zijn gewillige ondergeschikten heimelijk veracht, omdat hij

bij elke buiging zijn oude zelf ziet kruipen. En de ondergeschikte die onze grootmoeder elk uur van de dag het pijnlijkst herinnerde aan haar nederige verleden was onze moeder.